

Virulaste emakeeleausammas on valmis

Kuue aasta pikkune ühistöö lõpeb laupäeval Kadrinas avapidustustega

Virulased on vägevad vastu-seisjad. Küll on üheskoos oldud vastu nii fosforiidikaevandamisele kui ka venestuslainele. Siiski on viimaste aastate suurima ülesehitava tööna ajalukku minemas Kadrina emakeeleausamba rajamine. Selles on kas annetustega või tasuta tööga või hea mõttega-osa võtnud tuhandeid ja tuhandeid virulasi, Virumaa sõpru-nii Eestist kui ka Soomest, Taanist, Kanadast, Austraaliast...

Laupäeval, 21. mail jõuab lõpule virulaste üks suurimaid ühistöid — Kadrina emakeeleausamba rajamine siin tegutsenud keeleteadlaste Stahli, Schwabe, Brockmanni, Knüppferi jt. mälestuseks, keele kiituseks, kauakestvuse kinnituseks.

Hommikul kell 11 algab kohalikus keskkoolis keelekonverents, kus kiidetakse ka vabariikliku uurimustekonkursi laureaate ja jagatakse auhindu Nurmekundi kapitali summadest. Kell 14 avatakse keelesammas, seejärel aga mälestustahvel Kadrina nn. Krimmide majal, kus elanud-tegutsenud Aino-Undla Põldmäe ja Rudolf Põldmäe. Järgnevad kontserdid nii kirikus kui kultuurimajas.

Samba rajamise viisid lõpule Virumaa fond, Kadrina keskkool ja Kadrina vallavalitsus. Nende esindajaist koosneval sambakomisjonil ongi suur rõõm kutsuda kõiki ühistööga seotuid laupäeval avapidustustele. Ainuüksi ametliku kutse saanud on enam kui sadakond. Ent neid, kelle tükikene annetuse või toetuse näol on suures kivis, leidub Eestis tuhandeid ja tuhandeid. Nüüd hüütakse nad kõik kokku.

Meenutagem samba sünnilugu,

mis on ühtaegu kirgas ja vaevaline nagu meie kogu elu laul-

vast revolutsioonist saati.

1988. aasta 5. märtsil ilmus raajoonilehes "Punane Täht" kirjutis "Võtaks kivi ja...". Täiesti juhuslikult väljapakutud emakeele-samba ideest võttis tuld Rakvere teater ja annetas fosforiididraama "Koduvõõrad" ühe etenduse tulu samba rajamiseks. Laviin on lah-ti pääsenud. Annetusi koguti nii Rakvere päevadel kui tuluõhtutel. Raha läekus Kultuurifondi, annetajate nimekirju avaldasid "Sirp" ning "Viru Sõna".

1989. aasta alguseks oli kogunenud 5432 rubla, sealhulgas 1094 rubla Rakvere teatri endiselt näitlejalt Linda Olmarult, kes esines 12 korral Eestimaa eri paigus omakoostatud luulekavaga samba idee heaks. Raha läekus kogu Eestist, nii emakeeleõpetajailt kui teadustöötajailt, nii tuntud kodanikelt kui lihtsailt töömeestelt.

1990. aastaks oli koos enam kui 10 000 rubla. Ideed hakkas teostama Virumaa fond. Sügise hakul ilmusid ajalehtedes üleilmse emakeeleausamba konkursil juhtmõtted. Võistlustöid oodati järgmise aasta maikuuks, üleilmsete virulaste päevade avahet-keks.

1991. aasta 10. mail oligi Kadrina keskkoolis koos konkursi žürii Jaak Soansi juhtimisel. Võidutööks valiti Vergo Verniku ja Raul Kõllamaa "Põrgupõhja Jürka". Eriahinna sai Lydia Nordentoft Taanist. Peagi sai Virumaa fond kokkuleppele Tartu firmaga "KIL Raidkivi" samba väljaraiumiseks. Samas aga algasid rünnakud sambarajajate vastu. "Õpetajate Lehes" nimetati virulasi suisa nõrgamõistuslikeks raharaiskajateks. Siiski tuli üles-kutsele teatada võimalikest sambakividest hulgaliselt vastukajadist. Teaduste Akadeemia loodus-kaitsekomisjoni ja Ülo Heinsalu

soovitusel valiti välja Seidla ausammaste kivi, millest varem on võetud tükke nii Albu vallamaja ees asuva Tammsaare monumendi aluse kui ka kohaliku vabadussamba jaoks. Manalatee-le läinud Ülo Heinsalu paraku aga samba avamist ei näe.

1992. märtsis algas ülemaaline korjandus taas. Rakveres tegid suure töö ära skaudid, ülemaaliselt tegutses Virulaste Vennaskond, Tallinna Raekoja platsil oli korjanduskarpide juures Roheline Rügement Rein Sikk vanema innustusel. Paraku ei näe ka tema silmad oma töö vilja — samba avamist... Keelemees Mart Mäger pakkus samba tekstiks välja Kadrina vanasõna "Sõna seob". Ning temagi silmad ei näe kivise seotud sõna...

Samas jätkus korjajatel indu ka lahe taga, kus toetasid Tuglase selts ja suurima väliskorjanduse läbiviija kotkalane Sirkka Soukka. Rahareformi eel oli laekunud üle 50 000 rubla. Suvi läbi puurisid "KIL Raidkivi" mehed Saidlas. Sügisel aga peatas Virumaa fond oma tegevuse, sambaideed püüti siiski edasi vedada.

1993. aasta talvel viiakse Tartusse paarikümne tonni raskune kivi. Sponsorluse korras tõstis "Kunda Tehaste" kraana, vedas Lääne-Viru teedevalitsuse treiler. Tööd alustas kiviraidur Margus Kääp. Tõstetöödel pakkus abi firma "Mobiil". Kadrinas loodi samba avamise toimikond, kuid sügisene pidu jäi toimumata. Teist kivitükki ei õnnestunud Tartusse viia. Mitmetel närvilistel ja lootuste luhtumist päevadel jäi mulje, et suur töö võib pooleli jääda. Hambad ristis asjaajamine viis siiski selleni, et 13. mai õhtupoolikul jõudis Kadrinasse "Mobiili" treileril emakeelesammas. Kunda kraana tõstis selle paika ning kibekiired

heakorratööd jätkuvad rahanappusest hoolimata.

Milleks seda vaja on

Tagantjärele vaadates võib kogu sambalugu tunduda küllaltki hullumeelsena. Siiski on Kadrina emakeelesammas üks vähestest ausammastest, mis vaeses riigis viimasel ajal avatakse. Nii on see ausammas ka virulaste jonnile, mis ei lasknud alustatud pooleli jätta. Ent kõnelgu lõpetuseks Virumaa kirjanik Kalju Saarber:

"Regivärsist moodsa luuleni. Kristjan Jaagust... Jaak Põldmäeni. Kadrina ja eesti keele algusega seotud kirikuõpetajaist Heinrich, Stahlist, Reiner Brockmannist jt. tänaste lasteni, kes alles rääkima õpivad. Kõikehõlmav loodusreostus on jõudnud siinsetesse kaevudesse, aga emakeel on Kadrina kihelkonnas selge nagu allikavesi. Siinsetes paikades võib aduda Kreutzwaldi varrast lapsepõlve ja raugaea nukrust jaama perroonil, jorjenite vahelt on kuulda Põldmäede kultuuridünastia suvejutte...

Vahtkummist on kergem tähti välja lõigata, kui neid kivvi raiuda. Meie keel ei ole olnud kunagi ilutsemiseks, vaid elamiseks, olemiseks, jäämiseks. **Emakeel on vere manifest.** Sellepärast püstitamegi temale väerika ausamba. Ka täna saavad veel sündimata eestlased emaihus aimu keelest, mida nad ilmakodanikena vabal isamaal rääkima hakkavad. Püstitagem nendegi nimel see sammas, olgu ta väikese rahva vaimusfääri ainukordne materialiseerumise viis. Saagu Kadrina emakeelesambast meiekeelsele rahvale kindel nabanöör! Sest emakeel säib õigeks südame."

Laupäev on Virumaa kultuuriloo tähtpäev.

REIN SIKK
Kadrina